

SOE în România în al doilea război mondial. Cazul Grigore Gafencu

Marian ZIDARU

Cuvinte cheie/keywords: *informație/information, relații diplomatice/ diplomatic relations, negocieri diplomatice/diplomatic negotiations, pace/ peace, lumea postbelică/ post-war world*

Abstract

SOE in Romania during the Second World War. The Case Gafencu

Gafencu has been in touch with SOE representative in Berne since he established himself in Switzerland. SOE found him most helpful. He often supplies them with useful information and British agents thought it was politically valuable to maintain contact with him. In October 1943 SOE received, via Spain a document from Gafencu. The document is an account of a conversation between M. Sokolin, the unofficial Russian representative in Switzerland and Gafencu. The documents retains a certain interesting that it discloses the attitude adopted by this two diplomats towards Romania-Russia relations in the future as also to a re-alignment of interest in a post-war world.

Stabilit din noiembrie 1941 în Elveția, la Geneva, Grigore Gafencu a pledat pentru ieșirea României din alianța cu Germania hitleristă și alăturarea ei Aliatilor. El a fost în contact cu reprezentantul SOE la Berna încă de la stabilirea sa în Elveția. SOE l-a găsit drept foarte util încă de la început deoarece a oferit adesea informații utile pentru această agenție de spionaj britanică, iar agenții britanici îl considerau un contact politic destul de valoros pentru a menține o legătură permanentă cu el. Potrivit unui raport britanic datat 29 aprilie 1943, începând din iulie 1942, lui Gafencu i s-au plătit de către SOE 100 de lire sterline lunar dintr-un cont de 1100 de lire aflat la o bancă londoneză. Contul urma să se epuizeze la sfârșitul lui mai 1943 însă Howard, autorul documentului, arăta că trebuiau făcute aranjamente ca plățile să poată continua. Există un ordin de plată prin care Max Auschnit dispunea să se plătească în numele lui Gafencu 6000 de lire sterline care erau depozitați la Corporația Băncii Elvețiene, iar autorul raportului sugera că această sumă putea fi folosită pentru finanțarea în continuare a plăților către Gafencu.

Totuși, Howard spera că se vor găsi în continuare alte mijloace financiare decât ordinul de plată a lui Auschnitt pentru a continua plățile lunare¹.

În octombrie 1943, SOE a primit, via Spania, un document de la Gafencu. De fapt, este vorba o înregistrare a unei conversații dintre M. Sokolin, reprezentant neoficial al URSS în Elveția (Uniunea Sovietică nu avea relații oficiale cu Elveția) și Gafencu. Documentul a prezentat o mare importanță pentru britanici, deoarece dezvăluia atitudinea adoptată de către cei doi diplomați în privința relațiilor dintre România și URSS în viitor, cât și realinierea sferelor de interes în lumea post-război în Sud-Estul Europei.

În stilul caracteristic diplomației sovietice, Sokolin a deschis discuția lansând acuzații la adresa României. El a afirmat că membrii delegației sovietice la Liga Națiunilor care s-a reunit la Geneva în momentul crizei cehoslovace au pus întrebarea: În caz de conflagrație generală cu câți combatanți va contribui România? După unii România urma să lupte de partea Aliților și a URSS; după alții deja încă de atunci România se aliniase la Germania. Gafencu a răspuns că era nejustificat să se pună astfel problema încă din toamna anului 1938. România servise până atunci cu loialitate perfectă politica de securitate colectivă. Dacă această politică ar fi triumfat în timpul crizei cehoslovace, România n-ar fi ezitat să-și arate devotamentul ; ea ar fi luptat de partea puterilor care apărau ordinea europeană.

Dintre toți aliații mari și mici ai Cehoslovaciei, România a fost cea mai fidelă iar cehii nu vor uita asta. Au existat pe de altă parte dovezi că în ciuda confuziei provocate în Europa de acordul de la München, România a persistat în atitudinea sa loială față de ordinea europeană și și-a manifestat intenția de a se opune politicii agresive a celui de-al treilea Reich. Dacă nu ar fi sucombat în iunie 1940 ca urmare a consecințelor fatale ale acordului de la Moscova² (războiul european, prăbușirea frontului din Flandra, disoluția armatei franceze din Siria, ultimatumul sovietic cu privire la Basarabia și Bucovina), România nu s-ar fi alăturat Germaniei. Sokolin a arătat că acordul de la Moscova este consecința acordului de la München. În opinia sa URSS ar fi deturnat pericolul care amenința frontierele sale după acordul suspect dintre germani și occidentali. Iar dacă nu a putut salva pacea generală URSS s-a întărit să salveze propria pace. Ea a sperat tot așa de tare să se asigure în avans de aliați în cazul în care conflagrația ar fi devenit generală: pentru ca occidentalii să fie constrânși să lupte de partea URSS a trebuit ca războiul să înceapă în vest și nu în est. Diplomatul sovietic considera că occidentalii sunt cei care purtau răspunderea pentru acordul de la Moscova. Gafencu a replicat

¹ Public Record Office (în continuare PRO), Kew Gardens, HS 5/812, Scrisoare din 29 aprilie 1943 a lui Howard de la Foreign Office către R.A.B. Mynors de la Trezorerie.

² Este vorba de Pactul Ribbentrop-Molotov din 23 august 1939 prin care Germania și URSS își împărțeau sferile de influență în Europa de Est.

că e posibil să fie așa, dar statele limitrofe din est, și România în primul rând, au căzut victime ale acestui acord.

Acordul de la Moscova a privat România de libertatea sa de acțiune și i-a impus un curs contrar sentimentelor sale, tendințelor sale politice și voinței sale. Prin semnarea acordului de la Moscova și adaptarea politicii sale la prevederile acelui acord, URSS a contribuit la stricarea echilibrului și a ordinii în est. A abandonat manifestările de politică de securitate colectivă și le-a înlocuit cu o politică a partajului în doi. Dacă era adevărat că Occidentalii erau responsabili de semnarea acordului de la Moscova, tot atât de adevărat era și faptul că URSS este responsabilă de alunecarea statelor limitrofe Finlanda și România în sfera de influență germană. Gafencu opina că ar fi just să se țină cont de aceste fapte atunci când se va acționa pentru restabilirea păcii în est. Atunci diplomatul rus a prezentat condițiile în care în viziunea sa se putea încheia pacea între URSS și România. Acestea, în viziunea diplomației sovietice depindeau înainte de toate de două probleme:

1. care dintre puterile aliate ajungea prima la gurile Dunării și în Balcani? Cum se putea presupune că punctele de vedere ale URSS și cele ale puterilor anglo-saxone nu erau absolut identice, primul dintre aliați care sosea în acele locuri urma să favorizeze propriile tendințe și puncte de vedere.

2. a doua problemă: care erau formele de colaborare pe care Aliații urmau să le adopte pentru organizarea păcii europene.

În ceea ce privește prima problemă, Sokolin credea că, URSS nu avea încă un plan bine stabilit în privința raporturilor sale cu România. Dar cum se întâmpla totdeauna în asemenea cazuri exista un proiect optim (foarte favorabil României) și un proiect maximal (care conținea revendicări maxime) Alegerea între cele două proiecte depindea de circumstanțele de conduită în care se dezvoltau evenimentele într-un viitor apropiat. Proiectul optim se referea la revendicarea frontierei din 1940 (Basarabia de nord și Bucovina). Dobrogea nu își schimba stăpînul: ea rămânea la România. Cu toate acestea diplomatul sovietic strecura un element de îndoială: dacă Bulgaria nu furniza aliaților un ajutor important de ultimă oră ea nu va reuși să-și pună în valoare pretențiile asupra acestui teritoriu. În tot cazul URSS intenționa să-și consolideze pozițiile la gurile Dunării. Potrivit lui Sokolin, Dunărea era mai importantă pentru URSS decât Strâmtoarele, deoarece prin Dunăre, Reichul a penetrat în zona Mării Negre. Diplomatul sovietic avertiza că se poate lua în mod egal în considerare o ipoteză mai puțin favorabilă pentru România. URSS putea încerca să « reglementeze » în ansamblu problema Moldovei. După 1919, accentua Sokolin, URSS a instituit pe malul oriental al Nistrului o mică republică moldovenească al cărui scop a fost să servească ca punct de atracție pentru Basarabia. Era posibil de prevăzut că URSS să dorească să atașeze acestei republici sovietice autonome, nu numai

Basarabia, dar și Moldova românească. În acest caz frontiera româno-sovietică se muta pe Carpați.

Sokolin considera că acest lucru era posibil dar foarte puțin probabil, deoarece nici unul dintre sovieticii influenți nu a formulat încă o astfel de revendicare. Rămânea în acest caz o Românie independentă în jurul inimii acestei țări, care în opinia sa ar fi fost câmpia Valahiei. Cât despre Transilvania, Marea Britanie și-a spus punctul de vedere, iar URSS nu avea idei preconcepute asupra subiectului dorind o soluție justă și pacifică, încheia diplomatul sovietic. Aceste pretenții ale URSS dovedeau faptul că Moscova revenea la vechea politică de anexiuni a Rusiei imperiale din secolul XIX. În același timp șantajul teritorial era practicat de Kremlin pentru a pedepsi statele mici care îndrăzneau să conteste hegemonia sovietică pe cale să se instaleze în Europa de Est.

Gafencu a replicat că este dificil de admis că viitorul unei țări și condițiile sale de existență și de dezvoltare depindeau de o simplă întrebare de fapt: a ști care putere aliată ajunge prima la Dunăre și în Balcani. Diplomatului român îi venea greu să creadă că soarta României depindea de o cursă de viteză între aliați. Pentru a stabili o ordine justă, el și-a exprimat speranța, că vor conta și alte contingente. România nu dorea să profite de eventualele divergențe de opinie între aliați; ea nu dorea să fie victimă. Dacă circumstanțele permiteau sau mai bine zis dacă condițiile care bulversau ordinea și echilibrul din Est se vor schimba: România nu va avea decât o singură dorință: aceea de a propune din nou o soluție de echilibru, de conciliere și de pace, în bazinul Dunării de Jos. Ea nu dorea să influențeze anumiți aliați contra altora, dar dorea să se înțeleagă cu toți pentru o alianță comună. Dar nimeni nu putea să sugereze că a tăia, a fragmenta, a slăbi o țară care n-a abdicat niciodată de la misiunea sa fiind constrânsă de evenimente mai puternice decât voința sa, și care avea să fie chiar ea prima victimă, era necesar pentru ordinea și echilibrului european. A distruge România prin ciuntirea teritoriului său ar fi fost nedrept și contrar interesului general al păcii europene; și ar fi împiedicat concilierea și echilibrul în bazinul Dunării de Jos. Încercând să fie mai conciliant Sokolin a afirmat că nimic nu permitea să se presupună că sovieticii doreau să impună un proiect maximal. Era dezirabil ca marile puteri să se modereze, pentru a evita noi complicații. România înainte de toate trebuia să dea garanții și să afirme voința sa de a părăsi tabăra germană. Cea mai bună garanție de acest fel, a replicat Gafencu, era o organizare serioasă și eficace a securității colective. Dacă marile puteri asigurau pacea niciodată micile puteri nu ar fi creat complicații. Sokolin a arătat în continuare că URSS nu era pentru împărțirea lumii în zone de influență între marii aliați. Ea dorea o organizare generală, politică și economică a lumii care să dea putere garantării securității și păcii fiecăruia. Această organizare urma să fixeze fiecărei puteri limitele

necesare. Nu exista pace fără limite; nu existau limite stabile fără o organizare generală a păcii. Gafencu l-a întrebat pe diplomatul sovietic care era părerea sa despre gruparea statelor mici. Sokolin a răspuns că URSS era categoric împotriva unei asemenea grupări, deoarece ele puteau antrena vechi ranchiune și provoca noi complicații. (ex.: o grupare polono-română putea antrena în aceste țări dorința de revanșă teritorială). Aceste grupări sunt mereu dirijate contra cuiva, și se sprijină pe altcineva. Diplomatul sovietic considera că grupările care se formau în vecinătatea URSS au găsit totdeauna pe cine să se sprijine. Gafencu a replicat că grupările statelor mici nu vor fi niciodată destul de puternice pentru atacarea puterilor gigant care reglementează pacea. Dar era din ce în ce mai puțin susceptibil că micile state separat făceau jocurile unor puteri contra altor puteri și că statele mici separat aveau tendințe de agresiune și dezordine. Gafencu a accentuat că aceste state sunt interesate nu de reglementarea problemelor prin forță ci de facilitarea stabilirii unei anumite organizări generale a păcii în lume pe care URSS o preconiza cu atâta insistență.

Constituirea grupărilor avea menirea să se integreze în acea organizare mai vastă și să participe la realizarea sa. URSS cât a urmat politica de securitate colectivă niciodată nu a avut reținere față de vechile antante regionale. (Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică). Niciodată aceste alianțe nu au susținut cauza agresiunii și dezordinii și nu au fost ostile URSS. După acordul de la Moscova, URSS a adoptat față de alianțele regionale aceeași atitudine ca Reichul german: neîncredere și ostilitate. În opinia lui Gafencu, dorința sinceră de asigurare a organizării păcii mondiale ar fi trebuit să provoace în mod logic o atitudine favorabilă grupărilor de state mici. În continuare, Sokolin a dorit să cunoască punctul de vedere românesc în privința Transilvaniei. Gafencu a răspuns că dorința României era să reglementeze problema Transilvaniei în conformitate cu anumite principii ale ordinii generale: egalitatea dintre toate popoarele din bazinul danubian; fiecare popor să aibă dreptul să-și exprime voința sa; pentru stabilirea ordinii teritoriale în bazinul dunărean, să se facă o alianță generală între toate popoarele mici vecine. În opinia diplomatului român problema Transilvaniei nu se putea rezolva fără a ține cont de criteriul etnic și geografic și de voința majorității românilor din acea provincie. Sokolin a replicat că toată lumea era de acord că arbitrajul de la Viena nu poate subzista și că nu se putea reveni la o soluție cum este aceea reprezentată de Imperiul Habsburgic. Dar, a întrebat, el nu au existat români transilvăneni care au susținut soluția autonomiei Transilvaniei? Categoric nu, a răspuns Gafencu. Nu au existat români transilvăneni care să dorească o Transilvanie autonomă, soluție care ar fi avut ca rezultat să antreneze noi tensiuni între statul român și cel ungar. La întrebarea dacă URSS ar fi dispusă să trateze problema raporturilor viitoare între ea și

România cu demnitari ai statului român, Sokolin a răspuns afirmativ și a dat asigurări că URSS nu s-a gândit niciodată să negocieze cu România prin organizațiile emigranților români stabiliți în URSS.¹

După război Gafencu a continuat să trăiască o perioadă în Elveția. O notă a SOE din 29 iunie 1945 vorbea despre problemele sale financiare de după război. Fostul ministru de Externe român luase cunoștință de faptul că i se avansase suma de 3300 lire sterline dintre care 1100 erau fondurile sale iar restul de 2200 erau din fondurile lui Max Auschnit. Gafencu a subliniat contactului său din SOE că situația sa financiară era dificilă; el era complet rupt de România și nu a putut primi fonduri din țară de mai bine de un an. Averele sa în țară era în acel moment intactă. Astfel, proprietatea sa din strada Pictor Mirea nr. 3 din București era neatinsă și cele două ziare la care el avea toate acțiunile „Timpul” și „Argus” încă mai apăreau, și ca atare el încă mai figura ca director al lor. Când a părăsit România, Gafencu și-a bazat existența pe scrisoarea de credit de la Auschnit și pe activitatea politică pe care a desfășurat-o în privința colaborării cu englezii și americanii. El a întrebat dacă exista vreo șansă să obțină fonduri până la întoarcerea în România, întrucât dorea să facă următoarele sugestii:

A. Dacă mai existau fonduri disponibile pe baza scrisorii lui Auschnit acestea trebuiau puse la dispoziția sa permițându-i să continue să primească 100 de lire pe lună ca și înainte.

B. I se putea plăti o sumă apropiată pentru folosința casei din București pe care o putea pune la dispoziția Aliaților. Casa se găsea în acel moment pe numele soției; el avea toate rudele decedate și documentele casei în Elveția.

C. Gafencu încă spera că era posibil ca cele 1750 lire sterline pe care le depusese într-un depozit la Guarantee Trust în Paris pe 28 aprilie 1939 să fie transferate în contul său la Londra. Dulles² îi facilitase o operație similară pentru suma de 5000 de dolari pe care el îi depusese în condiții similare și care au fost transferați la Washington și au format baza pentru plățile către Gafencu în Elveția. Agentul britanic i-a răspuns că nu credea că putea face ceva pentru el însă, pe de altă parte, nu vedea nici un impediment pentru care să nu prezinte problema la autoritățile competente.³ După război, britanicii, care nu doreau să accepte faptul că țara lor era o putere în declin în afacerile mondiale, s-au lansat într-o operație de spionaj foarte sofisticată în vederea recrutării emigranților din Europa Centrală și de Est. Ei și-au coordonat acțiunile cu

¹ PRO, Kew Gardens, HS 5/812, Stenograma discuției dintre Grigore Gafencu, fost ministru de Externe al României și Sokolin, reprezentant neoficial al URSS în Elveția, 7 pagini, octombrie 1943.

² Este vorba de Allan Dulles viitorul șef al CIA, pe atunci șeful stației OSS din Elveția.

³ PRO, Kew Gardens, HS 5/812, Raport SOE din Berna datat 29 iunie 1945.

serviciile secrete franceze, dar având agenți mai buni, englezii au preluat inițiativa.¹

Cele două servicii au reactivat o veche organizație, *Intermarium*, care mai sprijinise acțiunile informative britanice și franceze și în perioada interbelică, în lupta contra spionajului german și sovietic și care urmărea crearea unei confederații anticomuniste pandanubiene, formată din statele catolice din Centrul Europei.² Britanicii au format centre de informații la Graz și Klagenfurt, în zona britanică din Austria. S-a înființat o rețea de emigranți în Italia, Austria, Germania, la Londra și chiar la Paris. În cea de-a doua jumătate a anului 1946 cooperarea franco-britanică a devenit mai strânsă.³

Organizația internațională *Intermarium* a penetrat colțurile cele mai ascunse ale Balcanilor.⁴ Printre agenții britanici ai *Intermarium* se afla și fostul ministru de Externe român Grigore Gafencu.⁵

Americanii au aflat despre *Intermarium* și au încercat să preia controlul. Acest fapt a trezit proteste violente la Londra și Paris.⁶ În 1947, însă, realizând că Intelligence Service-ul nu mai poate face față susținerii mai multor operațiuni, directorul acestei instituții a început să transfere conducerea unora dintre operațiuni către C.I.A., nou-înființata agenție de spionaj nord-americană. Astfel, au fost predate grupurile *Intermarium*, *Prometheus*, *Bandera*, *Fracțiunea Abramcik*.⁷

Grigore Gafencu nu s-a mai întors niciodată în România. El și-a dat obștescul sfârșit la Paris pe 30 ianuarie 1957.

DOCUMENTE

Major Boxshall⁸ R-13B

Ref. letter from Major Boxshall

To Mr. Rose IV EGB/R0/3273 of April 19th. FOREIGN OFFICE S.W.1
(R 3653/574/G)

29th April, 1943

Secret

¹ *Apud.* Mark Aarons, John Loftus, *Filiera Șobolanilor*, București, Editura Elit, f.a., p. 76.

² *Ibidem*, p. 71.

³ *Ibidem*, p. 77.

⁴ *Ibidem*, p. 76.

⁵ *Ibidem*, p. 80.

⁶ *Ibidem*, p. 92.

⁷ *Ibidem*, p. 286.

⁸ PRO, Kew Gardens, HS 5/812, Scrisoare din 29 aprilie 1943 a lui Howard de la Foreign Office către R.A.B. Mynors de la Trezorerie.

(Dear Mynors)

Dixon wrote to you on the 12th December last about financial arrangements of M. Gafencu, the former Romanian Foreign Minister, who is now in Switzerland. Since July of last year Gafencu has been receiving £ 100 each month of the £ 1,100 which stood to his credit at his London bank. The £ 1,100 will be exhausted at the end of May and we should now like to arrange for the payments to be continued. As you know, an order from Max Ausnit to pay £ 6000 on Gafencu's behalf is at present deposited with the Managers of the Swiss Bank Corporation and it occurs to us that this sum might now be used for financing the continued payments to Gafencu. SOE, who are in direct touch with Gafencu, find him most helpful. He often supplies us with useful information and for our part we think it would be politically valuable to maintain contact with him as at present. We hope, therefore, that you will be able to find some means of continuing the present monthly payments out of Max Ausnit's letter of credit.

Yours sincerely
D. F. Howard

DH109/RO/2539¹

27 th April 1944

To: K/Pol

From: D/H.109

As you know, Gafencu has been in touch with our representative in Berne since he established himself in Switzerland. We were advised in October 1943 that our representative had sent us by hand, via Spain, a document which had been received from Gafencu. This was held up en route and has only just reached us. The document is an account of a conversation between M. Sokolin, the unofficial Russian representative in Switzerland (as there are no recognized diplomatic relations between the two countries), and M. Gafencu.

2. Although the document is old, I think it still retains a certain interest in that it discloses the attitude adopted by these two diplomats towards Russian/Roumanian relations in the future, as also to a re-alignment of interests in a post-war world.

¹ *Ibidem*, HS 5/812, Stenograma discuției dintre Grigore Gafencu, fost ministru de Externe al României și Sokolin reprezentant neoficial al URSS în Elveția, 7 pagini, octombrie 1943.

3. I am sending it attached as I think you might be interested to have a look at it. Kindly return as it is our sole copy.

Sokolin R. Les membres de la délégation soviétique auprès de la Société des Nations qui se trouvaient réunis à Genève au moment de la crise tchécoslovaque, s'étaient posé la question: De quel côté combattrait la Roumanie en cas de conflagration générale ? D'après les uns, la Roumanie lutterait dans les rangs des Alliés et de l'URSS; d'autres étaient d'avis, déjà alors, que la Roumanie se rangerait du côté de l'Allemagne.

Gafencu L – Il était tout à fait injustifié de se poser un tel problème en automne 1938. La Roumanie a servi jusqu'au bout, avec parfaite loyauté, la politique de la sécurité collective. Si cette politique avait triomphé lors de la crise tchécoslovaque, la Roumanie n'aurait pas hésité à faire son devoir; elle aurait combattu à côté des Puissances qui auraient défendu l'ordre européen. (De tous les alliés, grands ou petits, de la Tchécoslovaquie, la Roumanie a été la plus fidèle. Les tchèques ne l'ont pas oublié).

Il y a d'ailleurs des preuves manifestes, que malgré le désarroi provoqué en Europe par l'accord de Munich, la Roumanie a persisté dans son attitude loyale envers l'ordre européen, – et a nettement manifesté son intention de s'opposer à la politique agressive du IIIe Reich.

Ce n'est qu'au mois de juin 1940 que la Roumanie a succombé aux conséquences fatales de l'accord de Moscou (guerre européenne; écroulement du front des Flandres; dissolution de l'armée française de Syrie; ultimatum de l'URSS au sujet de la Bessarabie et de la Bukovine); ce n'est qu'alors que la Roumanie a glissé du côté allemand.

R. – L'accord de Moscou a été la suite et la conséquence de l'accord de Munich. L'URSS a détourné ainsi le danger qui menaçait ses frontières après l'accord suspect entre occidentaux et allemands. Ne pouvant plus sauver la paix générale, l'URSS s'est efforcée de sauver sa paix à elle. Elle espérait aussi pouvoir s'assurer ainsi d'avance des alliés, dans le cas où la conflagration deviendrait générale: afin que les occidentaux fussent contraints de lutter aux côtés de l'URSS, il fallait que la guerre commençât à l'ouest – et non pas à l'Est. Ce sont les occidentaux qui portent la responsabilité de l'accord de Moscou.

N. – C'est possible. Mais ce sont les pays limitrophes de l'Est, et la Roumanie en premier, qui ont été les victimes de cet accord. L'accord de Moscou a privé la Roumanie de sa liberté d'action et lui a imposé un choix contraire à ses sentiments, à ses tendances politiques et à sa volonté. En signant l'accord de Moscou et en adaptant sa politique aux stipulations de cet accord (en abandonnant ainsi manifestement la politique de sécurité collective et en la remplaçant par une politique de partage à deux), l'URSS a contribué à renverser l'équilibre et l'ordre à l'Est. S'il est vrai que les Occidentaux sont

responsables de la conclusion de l'accord de Moscou, il est tout aussi vrai que l'accord de Moscou et l'URSS sont responsables du glissement des pays limitrophes (Roumanie et Finlande) dans le camp allemand. Il est juste de tenir compte de ces faits lorsqu'il s'agira de rétablir la paix à l'Est.

R. – Les conditions de la paix entre l'URSS et la Roumanie dépendent avant tout de deux problèmes:

1. Laquelle des puissance alliées arrivera la première au Danube et dans les Balkans?

Comme il est permis de supposer que les vues de l'URSS et celles des puissances anglo-saxonnes ne sont pas absolument identiques, le premier des alliés qui arrivera sur les lieux sera plus à même de favoriser ses tendances et son point de vue. Il est à souhaiter toutefois que le „tirage“ qui pourrait résulter de ces faits n'aura pas de conséquences sérieuses; il ne faut pas que la paix et l'entente puissent être troublée entre Alliés.

2ème problème: Quelles seront les formes de collaborations que les Alliés adopteront pour organiser la paix européenne?

En ce qui concerne le problème nr. 1, il est probable que l'URSS n'a pas encore un plan bien arrêté concernant ses rapports à venir avec la Roumanie. Comme il arrive toujours en pareille occurrence, il doit y avoir plusieurs projets, un projet optime (plus favorable à la Roumanie) et un projet maximum (contenant les revendications maximales). Le choix entre ces projets dépend des circonstances et de la façon dont les événements se développeront dans un proche avenir.

Le projet optime s'en tiendra probablement à revendiquer les frontières de 1940. (La Bessarabie et le Nord de la Bukovine). La Dobroudja ne changerait pas de maître: elle resterait à la Roumanie, au moins que la Bulgarie, en fournissant aux Alliés une aide substantielle de la dernière heure, ne réussisse à mettre en valeur ses prétentions sur ce territoire. En tous les cas, l'URSS entendra consolider ses positions aux embouchures du Danube; le Danube est plus important pour l'URSS que les Détroits. (C'est par le Danube que le Reich a pénétré dans la Mer Noire!).

L'on pourrait envisager également une hypothèse au moins favorable pour la Roumanie. L'URSS pourrait essayer de régler l'ensemble du problème de la Moldavie. Après 1919, l'URSS avait institué sur les rives orientales du Dniestr une petite République Moldave, dont l'unique but était de servir de point d'attraction pour la Bessarabie. Il est possible de prévoir que l'URSS essaie de rattacher à cette république soviétique autonome, non seulement la Bessarabie, mais aussi la Moldavie roumaine.

Elle essaierait dans ce cas de pousser ses frontières jusqu'aux Carpathes. Cela est possible, mais cela n'est pas probable. Aucun Soviétique influent n'a encore formulé jusqu'à ce jour une telle revendication. Il resterait encore, dans

ce cas, une Roumanie indépendante, autour du „coeur“ de ce pays, qui est la plaine de Valachie. Quant à la Transylvanie, les Anglais auront à dire leur mot. L'URSS n'a pas d'idée préconçue à ce sujet. Elle désirerait une solution juste et pacifique.

N. – Il est difficile d'admettre que l'avenir d'un pays et les conditions de son existence et de son développement dépendent d'une simple question de fait: à savoir, laquelle des Puissances alliées arriverait la première au Danube et dans les Balkans ? Le sort de la Roumanie ne peut pas dépendre d'une course de vitesse entre Alliés. Pour établir un ordre juste, il faut espérer que l'on tiendra compte d'autres contingences. La Roumanie ne désire pas profiter ni exploiter les divergences d'opinions éventuelles entre Alliés; elle ne voudrait pas non plus en être victime. Des que les circonstances le permettraient, c'est-à-dire des que les conditions qui ont bouleversé l'équilibre et l'ordre à l'Est seraient changées, la Roumanie n'aurait qu'un seul désir: celui de se proposer à nouveau comme une solution d'équilibre, de conciliation et de paix, dans le bassin du Bas-Danube. Elle ne désire pas agir avec certains Alliés contre les autres, mais s'entendre loyalement avec tous pour faciliter une entente commune. Le problème ainsi posé, et il n'y a aucune raison de le poser autrement si l'on a en vue l'intérêt général personne ne songerait à couper en morceaux et à affaiblir un pays, qui est nécessaire à l'ordre et à l'équilibre européen (et qui n'a jamais failli à sa mission, sauf contraint par des événements plus forts que sa volonté et dont il fut la première victime). Enlever à la Roumanie la moitié de son territoire, serait inique, et contraire à l'intérêt général de la paix européenne; cela rendrait impossible toute solution de conciliation et d'équilibre dans le bassin du Bas-Danube.

H. – Rien ne permet de supposer que les Soviétiques veuillent imposer un projet maximum. Il serait désirable que les vainqueurs puissent se modérer, pour éviter de nouveaux troubles; – il est probable qu'ils sauront le faire. La Roumanie devra toutefois donner des garanties et affirmer sa volonté de ne plus glisser dans le camp allemand.

N. – La meilleure garantie de ce genre est une organisation sérieuse et efficace de la sécurité collective. Si les Grandes Puissances assurent la paix, ce ne seront certainement pas les petites qui la troubleront jamais.

R. – Ceci nous amène au deuxième problème. L'URSS n'est pas pour un partage des zones d'influence entre les grands Alliés. Elle désire une organisation générale, politique et économique, du monde. Une telle organisation doit pouvoir garantir la sécurité et la paix à chacun. Elle assignera de même, à chaque puissance, des limites nécessaires. Il n'y a pas de paix sans limites; il n'y a pas de limites stables sans une organisation générale de la paix.

N. – Que pensez-vous des groupements de petits États?

R. – L'URSS est résolument contre de pareils groupements. Ils peuvent entretenir d'anciennes rancunes et provoquer des troubles nouveaux (ex.: un groupement polono-roumain pourrait entretenir dans ces pays le désir de certaines revanches territoriales). De tels groupements sont toujours dirigé contre quelqu'un, et appuyés par quelqu'un d'autre. Des groupements qui se formeraient dans la voisinage de l'URSS trouveraient toujours sur qui s'appuyer...

N. – Les groupements de petits États ne seront jamais assez puissants pour attaquer les Puissances géantes qui régleront la paix. Mais ils seront moins susceptibles que les petits États séparés de faire le jeu de certaines grandes Puissances contre d'autres. Par leur poids, ils s'opposeront mieux que les petits États séparés, aux tendances d'agression et de désordre. Il s'agit en somme, non pas de régler des problèmes de force, mais de faciliter l'établissement de cette organisation générale de la paix du monde, que l'URSS préconise avec tant d'insistance. La constitution des groupements devrait s'intégrer dans cette organisation plus vaste, et participer à sa réalisation. (Elle comblerait ainsi l'écart entre les Puissances géantes et les petits États en créant des unités intermédiaires, et réglerait le mécanisme de la collaboration économique et politique entre grands et petits).

L'URSS, pour autant qu'elle a suivi la politique de la sécurité collective, n'a jamais eu qu'à se louer des anciennes ententes régionales. (Petite Entente et Entente Balkanique). Jamais ces Ententes n'ont soutenu la cause de l'agression ou du désordre; jamais non plus elles n'ont été hostiles à l'URSS. Ce n'est qu'après l'accord de Moscou que l'URSS a adopté à l'égard des Ententes régionales la même attitude que le Reich allemande: la méfiance et l'hostilité. Mais c'est que l'URSS ne suivait plus alors une politique de sécurité collective... Le désir sincère d'assurer et d'organiser la paix du monde devrait logiquement provoquer une attitude favorable aux groupements de petits États.

R. – voudrait connaître le point de vue roumain au sujet de la Transylvanie.

N. – La Roumanie voudrait régler le problème de la Transylvanie conformément à certains principes d'ordre général: Tous les peuples du bassin danubien sont égaux; chacun a le droit d'exprimer sa volonté; pour établir l'ordre territorial dans le bassin danubien, il faut une entente générale entre tous les petits peuples voisins.

Le problème de la Transylvanie ne peut être résolu qu'en tenant compte de critères ethniques et géographiques, c'est – à dire avant tout de la volonté de la forte majorité roumaine de cette province.

R. – Tout le monde est d'accord que l'arbitrage de Vienne ne saurait subsister et qu'il ne faut pas revenir à des solutions comme celle que

représentait autrefois l'empire des Habsbourg. Mais n'y aurait-il pas des Roumains de Transylvanie qui soutiendraient la solution d'une Transylvanie autonome?

N. – Catégoriquement: non. Il n'y a pas de Roumains transylvains au courant des problèmes politiques et qui jouissent d'une certaine autorité, qui désirent une Transylvanie autonome, – solution qui aurait pour résultat de morceler l'autorité de l'État dans le bassin danubien et d'entretenir des querelles continues entre l'État roumain et l'État hongrois.

R. A la question: L'URSS serait-elle disposée à traiter le problème des rapports d'avenir entre l'URSS et la Roumanie avec des dignitaires de l'État roumain, R. répond par l'affirmative et assure que l'URSS n'a jamais songé à négocier avec la Roumanie par le truchement d'émigrés roumains établis en URSS.

Berne, 29th June, 1945¹

1 Gafencu has taken due note of the fact that the sum of £3,300 has been advanced to him, of which £ 1,100 were his own funds, and that the sum owed in respect of Ausnit's fund is therefore £ 2,200.

2 Gafencu wishes to point out that his present financial situation is difficult; he is completely cut off Roumania, and has been unable to receive any funds from there for over a year.

3 His fortune in Roumania is intact, that is to say, his property at Pictor Mirea 3 in Bucharest is untouched, and his two newspapers, of which he owns all the shares-Timpul and Argus-are still appearing, and as a matter of fact his name still figures as Director in both of them.

4 When he left Roumania Gafencu looked upon the Ausnit letter of credit as the basis of his whole existence, and of the political activity which he carried on in collaboration with the British and the Americans. If there is still a chance of his being able to count on a certain amount of good will and comprehension in London pending his return to Roumania, or some possibility of obtaining funds thence, he would make the following suggestion:

a. That should there be any funds still available on the basis of the Ausnit letter these should be placed at his disposal, enabling him to continue to draw £ 100 a month as before.

b. That he might be paid an appropriate sum for the use to which his house in Bucharest is being put by Allies. Should the British Legation wish to purchase his house with all effects and furniture (except his library) he would

¹ PRO, Kew Gardens, HS 5/812, Rapport SOE din Berna datat 29 iunie 1945.

agree to discuss the matter and in principle is ready to sell out; he has all relatives deeds and documents here in Switzerland.

c. He still hopes that it might be possible for the £ 1,750 Sterling which he deposited with the Guarantee Trust, in Paris on April 28th 1939 to be transferred to his credit in London. Dulles facilitated a similar operation on his behalf in respect of the sum of 5,000 dollars which had been similarly deposited and which were transferred to Washington and formed the basis of payments to Gafencu here.

5 The above does not seem to raise any new points but it is merely a repetition of previous suggestions made by Gafencu. Until the exact amount of the Ausnit funds is disclosed Gafencu will inevitably be seeking by all means to settle his financial situation. I told him that I did not think there was anything we could do for him, but on the other hand there was no reason why I should not pass on his suggestion to the competent authority.